

**Forsknings- och utvecklingsprogram
för Statens historiska museer**

2025 – 2027

**STATENS
HISTORISKA
MUSEER**

Innehåll:

Inledning	1
Introduktion till Statens historiska museer	2
Forskning och utveckling vid SHM	3
Inriktning för FoU-verksamheten	3
Angelägna satsningar: forskning och utveckling för ett demokratiskt samhälle .	5
Det hållbara samhället	5
Ett samhälle i beredskap	7

Inledning

Statens historiska museer (SHM) har i uppdragⁱ att främja kunskapen om och intresset för Sveriges historia och att bevara och utveckla det kulturarv som ingår i myndighetens samlingar och museimiljöer. Vår vision, *Tillsammans gör vi historia betydelsefullt för fler*, speglar myndighetens övergripande syfte att bidra till en demokratisk samhällsutvecklingⁱⁱ. Forskning och utveckling utgör en viktig del i arbetet mot dessa mål.

SHM:s FoU-program vägleder myndighetens forskning och utveckling och är en grund för projektansökningar och samarbeten med andra kunskapsinstitutioner. Det sätter vårt uppdrag i relation till centrala samhällsutmaningar, kunskapsbehov inom verksamheten och den vidare kulturarvssektorn samt forskningsrelaterade förutsättningar i omvärlden. Programmet avser perioden 2025 – 2027, och kommer därefter revideras utifrån omvärldsläge och eventuella förändrade behov. Det omfattar SHM:s museianknutna FoU, medan forskning och utveckling vid uppdragsverksamheten Arkeologerna samordnas internt.

Introduktion till Statens historiska museer

Statens historiska museer är en av Sveriges största museimyndigheter. Här ingår Ekonomiska museet – Kungliga Myntkabinettet med Tumba bruksmuseum, Hallwylska museet, Historiska museet, Livrustkammaren, Skoklosters slott, Sveriges museum om Förintelsen, samt uppdragsverksamheten Arkeologerna. SHM bedriver en omfattande, varierad och utvecklingsorienterad publik och pedagogisk verksamhet, såväl vid de fysiska museerna som via digitala medier.

SHM förvaltar en av norra Europas största museisamlingar med cirka elva miljoner föremål och en månghundraårig historia av insamlande. Samlingarna innehåller allt från förhistorisk keramik, osteologiskt material, mynt från vikingatid och medeltida krucifix till boksamlingar från 1600-talet, textilier från de kungliga klädkamrarna, formar för pappersframställning och vittnesmål från Förintelseöverlevande. Samlingarna växer genom föremålsaccession från arkeologisk uppdragsverksamhet och aktiv insamling.

SHM:s verksamhet vilar på vetenskaplig grund, där ny kunskap tillför olika perspektiv på samlingar och historia. Vi strävar efter att vara aktiva i samhällsdialogen, låta olika tolkningar mötas och ge möjlighet till reflektion och engagemang om historia, samtid och framtid.

Forskning och utveckling vid SHM

Genom att på ett verksamhetsnära vis utgå från samlingar, miljöer och publik verksamhet bidrar museers forskning och utveckling med kunskap och kompetens till det vetenskapliga landskapet. Den utgör ett viktigt komplement till, och samverkansytta med, forskning som bedrivs vid högskolor och universitet. Museernas höga förtroende hos allmänhetenⁱⁱⁱ samt deras många och utvecklade ytor för kunskapskommunikation skapar också unika förutsättningar för att forskningen ska nå

ut och komma samhället till gagn. Museiforskningen har därmed synnerligen goda förutsättningar att bidra till utvecklingen mot en öppen vetenskap som för vetenskapliga processer och resultat närmare samhället och medborgarna.^{iv,v}

Vid SHM bedrivs såväl grundforskning som tillämpad forskning och systematisk utveckling, ofta med en tvärvetenskaplig inriktning, samt projekt kopplade till forskningsinfrastruktur. Huvuddelen av myndighetens forskning och utveckling genomförs i samverkan med andra kunskapsinstitutioner. Verksamheten är i huvudsak externt finansierad, med medel från såväl offentliga som privata forskningsfinansiärer såsom Vetenskapsrådet, Riksantikvarieämbetet och Riksbankens jubileumsfond. Under programperioden är SHM:s ambition att förvalta och vidareutveckla rollen som central aktör inom kulturarvsforskningen på ett nationellt plan. För att främja kunskapsutbyte och stärka möjligheterna att möta globala utmaningar ser vi också ett behov av ökade internationella samarbeten och forskningsinitiativ, inte minst genom EU:s ramprogram för forskning^{vi}.

SHM bedriver forskning och utveckling som berikar och kan omsättas i verksamheten genom att till exempel svara mot utvecklingsbehov i museisektorn eller skapa ökad kunskap ur våra samlingar eller om museala processer. Att bedriva FoU-projekt vid eller i samarbete med SHM innebär därmed också att vara en integrerad del av myndighetens museiverksamhet. Det möjliggör en närhet till samlingarna och museimiljöerna, liksom till vår samlade kompetens inom bland annat forskning, kulturhistoria, samlingsförvaltning, utställningsproduktion, pedagogik och kommunikation.

Forskning och utveckling vid SHM ska också vara betydelsefull för fler. Vi strävar efter en transparent och inkluderande FoU som bidrar till kulturarvs- och museisektorn, liksom till att möta utmaningar av relevans för en demokratisk samhällsutveckling. Verksamheten vägleds av All European Academies europeiska kodex för forskningens integritet^{vii} och Vetenskapsrådets kriterier för FAIR forskningsdata.^{viii}

Inriktning för FoU-verksamheten

Med utgångspunkt i SHM:s uppdrag och kärnverksamhet vill vi bedriva eller samarbeta inom forsknings- och utvecklingsprojekt som:

Skapar ökad kunskap ur våra samlingar, och om hur de förvaltas

SHM:s samlingar och historiska hus utgör en rik forskningsresurs utifrån många områden och ingångar, inte minst i egenskap av kulturhistoriskt källmaterial över olika epoker och skeenden. Genom utveckling av ny kunskap grundad i samlingarna kan vi tillföra olika perspektiv på historia. Det behövs också forskning och utveckling som leder till kunskap och förbättrade förutsättningar inom samlingsrelaterade processer såsom insamling, accession, gallring, dokumentation, digitalisering och samlingsvård, liksom utökade samarbeten inom området Heritage science.

Berikar och utvecklar museernas publika verksamhet

SHM:s verksamhet ska vara en angelägenhet för alla. Vi verkar på många olika publika arenor, där ökad tillgänglighet, målgruppsfokus, analys och uppföljning, samverkan, medskapande och dialog utgör viktiga utvecklingsområden för att nå fler och bredare. Lika centralt är forskning och utveckling som belyser *hur* museer bidrar till ökad kunskap om, och engagemang för, historia genom till exempel nya pedagogiska metoder, digitala applikationer och gränssnitt eller utveckling av utställningsmediet.

I infrastrukturprojektet *Från bokskåpet till skärmen. Digitalisering av likpredikningarna i Skoklosters slottsbibliotek* skapas en digital infrastruktur för forskning om cirka 1000 likpredikningar från 1600- och 1700-talen ur Skoklosters slotts boksamling. Projektet leds av Stockholms universitet men finansiering från Riksbankens Jubileumsfond 2023 – 2026. Foto: Helena Bonnevier, SHM (CC BY).

Belyser museers roll som samhällsinstitution

SHM:s verksamhet ska, i enlighet med museilagen (2017:563), främja såväl kunskap som fri åsiktsbildning. Vi vill vara en aktiv och trovärdig del i samhällsdialogen, som ger möjlighet till reflektion och engagemang om historia, samtid och framtid, och där olika tolkningar kan mötas. För att uppnå detta behövs kritisk granskning och problematisering rörande exempelvis museers oberoende ställning, samhällseliga förtroende och position som kunskapsinstitution ur såväl historiska som samtida perspektiv.

Skapar förutsättningar för öppen vetenskap och framtida forskning

För att samlingarna ska kunna nyttjas som en forskningsresurs och utgöra en del av den öppna vetenskapen behöver de vara tillgängliga. Satsningar på infrastruktur för forskning utgör här en viktig del av SHM:s FoU-verksamhet, där öppen och jämlik tillgång samt datahantering i enlighet med FAIR-principerna är centrala aspekter. Vi ser också ett behov av forskning om hur museer på olika vis kan bidra till en öppen och

hållbar vetenskap, genom till exempel utvecklade förutsättningar för öppen tillgång, ett breddat deltagande i forskningsprocesser eller jämlikare kunskapsspridning.

Wanda Lanzers kartotek över de överlevande från nazisternas koncentrationsläger som vårdades på Sigtuna beredskapssjukhus 1945. Korten är skrivna på baksidorna av delar av ett register över hjälpsändningar från Sverige till Theresienstadt. Projektet *Interconnected Collections*, som finansieras av Claims Conference 2025 – 2027, utforskar hur svenska och internationella Förintelserelaterade samlingar kan kopplas samman genom kontrollerade vokabulärer. Foto: Anton Svedberg, Forum för levande historia (CC BY).

Angelägna satsningar: forskning och utveckling för ett demokratiskt samhälle

SHM:s program för forskning och utveckling tar avstamp i myndighetens demokratiska uppdrag. Under programperioden har SHM som ambition att särskilt göra satsningar på FoU-projekt och andra forskningssamarbeten som belyser aktuella utmaningar för ett demokratiskt samhälle inom följande teman:

Det hållbara samhället

Kulturarv och historia är resurser för en miljömässigt, social och ekonomiskt hållbar samhällsutveckling, inklusive genomförandet av FN:s Agenda 2030.

SHM:s samlingar och miljöer utgör omistliga källor till historisk kunskap av relevans för den hållbara utvecklingens samtliga tre dimensioner. De kan beforskas i relation till exempelvis klimatförändringar, samhällssystem, ekonomi, konsumtion och hushållning, globalisering, natur-kulturrelationer, hälsa, minoritets- och barnperspektiv eller jämlikhetaspekter. Här ryms även forskning om etiska eller värdegrundsmässiga perspektiv rörande till exempel repatriering, hantering av mänskliga kvarlevor eller tillgängliggörande av etiskt utmanande material. Ökad

kunskap om hållbar samlingsförvaltning, exempelvis kopplade till magasin eller digitalisering, är viktiga områden i relation till en grön och ekonomiskt hållbar omställning.

Museer utgör offentliga arenor för upplevelse, lärande och dialog baserad på kunskap och förtroende. Det behövs forskning och utveckling som förvaltar och stärker museernas roll i att bidra till en hållbar omställning av samhället, inte minst ur agensperspektiv. Det kan handla om att undersöka hur museer kan främja medskapande och delaktighet i publika produktioner, utveckla metoder för ökad fysisk och digital tillgänglighet, bidra till ett minskat utanförskap, eller fördjupa förståelsen för museers funktion som kommunikationsyta och demokratisk mötesplats.

Digital rekonstruktion med VR-installation av den vikingatida stavkyrkan i Hemse, Gotland, på Historiska museet. I projektet *Evidens, källkritik och trovärdighet i museernas digitala omställning* utforskas museers roll som förvaltare och pedagogisk förmedlare av evidensbaserad kunskap genom immersiva och interaktiva teknologier. Projektet bedrivs i samarbete med Göteborgs universitet och finansieras av Riksantikvarieämbetet 2023 – 2025. Foto: Gunnar Almevik, (CC BY).

Det (öppna) digitala samhället

Ett digitaliserat kulturarv tillgängligt för alla, liksom ett ansvars- och insiktsfullt användande av digitala verktyg i museernas kunskapskommunikation, är centrala för museernas demokratiska samhällsuppdrag.

Nya digitala teknologier såsom AI, VR, AR och andra interaktiva eller immersiva verktyg utgör en växande del av museernas verksamhet. Detta skapar såväl nya möjligheter som utmaningar i relation till frågor rörande bland annat trovärdighet, transparens, källkritiska perspektiv och autenticitet. Inom museisektorn behövs forskning och utveckling kring såväl de digitala verktygen i sig som dess följdverkningar. Riksantikvarieämbetet formulerar i sin nationella strategi för digitalt kulturarv en

vision om ett långsiktigt användbart och sammanlänkat kulturarv för dagens och framtidens användare.^{ix} För att SHM:s samlingar ska komma till största möjliga nytta för samhället behövs forskning och utveckling som utforskar eller bidrar till digital hittbarhet, användbarhet och sammanlänkning av digital samlingsinformation. Viktiga aspekter att utforska och problematisera är till exempel vilken roll AI och andra nya teknologier och verktyg kan spela i tillgängliggörande av samlingsdata, liksom de möjligheter och utmaningar som fri och öppen tillgång för med sig kopplat till exempelvis vidareanvändning och manipulering av data.

Ett samhälle i beredskap

I myndigheten för samhällsskydd och beredskaps lista över samhällsviktiga funktioner inkluderas kulturarv under kategorin Demokrati och beredskap. Materiella och immateriella kulturarv samt öppna verksamheter vid arkiv, bibliotek och museer är av stor betydelse för upprätthållandet av ett demokratiskt samhälle.

Utifrån dessa insikter behövs mer utveckling som stärker museers beredskap inför konflikter, naturkatastrofer och andra kriser genom till exempel katastrofplaner, skyddad digital information, spårbarhet och säkra magasin. Det behövs också forskning som belyser och problematiserar museers roll och ansvar som samhällsresurs och mötesplats vid kriser, och som trovärdig kunskapskälla i tider av polarisering och desinformation. Det kan till exempel handla om hur kulturarvet och historieskrivningen har och kan användas för identitetsskapande, i legitimerande syften eller som motkraft i samband med krig och konflikt, eller om museet som arena för kollektiv bearbetning, återhämtning och förståelse.

SHM:s samlingar utgör ett viktigt källmaterial för historiska perspektiv på kriser och konflikter som kan ge lärdomar inför nutida och framtida utmaningar. Forskning om till exempel sociala och kulturella dimensioner av frågor som klimatanpassning, ekonomiska kriser, krig och konflikter, särskilt med fokus på historisk resiliens, bidrar till att stärka denna förståelse.

ⁱ Förordning (2014:1079) med instruktion för Statens historiska museer

ⁱⁱ Inriktningsplan 2022 – 2026 Statens historiska museer

ⁱⁱⁱ SOM-institutet 2023. *Förtroende för museer*, SOM-rapport 2023:15

^{iv} Kungliga biblioteket 2024. Nationella riktlinjer för öppen vetenskap

^v UNESCO 2021. UNESCO Recommendation on Open Science

^{vi} Horizon Europe research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en

^{vii} ALLEA,

www.vr.se/download/18.7f26360d16642e3af99e94/1540219023679/SW_ALLEA_Den_europeiska_kodexen_f%C3%B6r_forskningens_integritet_digital_FINAL.pdf

^{viii} Kriterier för FAIR forskningsdata 2018, Vetenskapsrådet [www.vr.se/analys/rapporter/vara-
rapporter/2018-12-07-kriterier-for-fair-forskningsdata.html](https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2018-12-07-kriterier-for-fair-forskningsdata.html)

^{ix} RAÄ 2024. Nationell strategi för digitalt kulturarv www.raa.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1865721&dswid=2974